

орієнтованої педагогіки, заклали основи виховання українця-громадянина і визначали індивідуальний стиль життя особистості.

Список використаних джерел

- Гупан Н.М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні / Н.М.Гупан. – К.: Київ. ін-т внутр. справ, 2000. – 220 с.
- Крацев В.В. Історія української школи та педагогіки. Курс лекцій: навч. посіб. / В.В.Крацев. – Тернопіль, 1994. – 430 с.
- Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні / В.М.Нічик, В.Д.Литвинов, Я.М.Стратій. – К.: Наукова думка, 1991. – 382 с.
- Почаський С. Свхаристіон, або вдячність / С.Почаський // Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: В 2-х ч. / відп. ред. В.М.Нічик. – К.: Наукова думка; вид. С.Павличко „Основи”, 1995.- Ч.2. – С.267-284.
- Савчин М.В. Духовний потенціал людини / М.В.Савчин. – Івано-Франківськ: вид “Плаї” Прикарпатського університету, 2001. – С.37-59.
- Суразький В. Книжниця. О єдиной истинной православной вере и о святой соборной апостольской церкви, откуда начало приняла и како повсюду распростяся / В.Суразький. – Острог, 1588. – 144 арк.
- Сухомлинська О.В. Громадянське виховання: спадщина і сучасність / О.В.Сухомлинська // Доба. – 2005. – № 2. – С. 4–10.
- Транквилион-Ставровецкий К. Зерцало богословия / К.Транквилион-Ставровецкий. – Почаев, 1618. – 84 арк.
- Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 743 с.

References

1. Hupan N.M. Istoriorhafiaia rozvytku istoryko-pedahohichnoi nauky v Ukraini / N.M.Hupan. – K.: Kyiv. in-t vnutr. sprav, 2000. – 220 s.
2. Kravets V.V. Istoriiia ukrainsoi shkoly ta pedahohiky. Kurs lektzii: navch. posib. / V.V.Kravets. – Ternopil, 1994. – 430 s.
3. Nychyk V.M., Lytvynov V.D., Stratii Ya.M. Humanistychni i reformatsiini ideii na Ukraini / V.M.Nychyk, V.D.Lyvtynov, Ya.M.Stratii. – K.: Naukova dumka, 1991. – 382 s.
4. Pochaskyi S. Yevkharystion, abo vdiachnist / S.Pochaskyi // Ukrainski humanisty epokhy Vidrodzhennia: Antolohiia: V 2-kh ch. / vidp. red. V.M.Nichyk. – K.: Naukova dumka; vyd. S.Pavlychko „Osnovy”, 1995.- Ch.2. – S.267-284.
5. Savchyn M.V. Dukhovnyi potentsial liudyny / M.V.Savchyn. – Ivano-Frankivsk: vyd “Plai” Prykarpatskoho universytetu, 2001. – S.37-59.
6. Surazkyi V. Knyzhysia. O yedynoi ystynnoi pravoslavnoi vere y o sviatoi sobornoj apostolskoj tserkvy, otkudu nachalo pryniala y kako povsiudu rasprostesia / V.Surazkyi. – Ostroh, 1588. – 144 ark.
7. Sukhomlynska O.V. Hromadianske vykhovannia: spadshchyna i suchasnist / O.V.Sukhomlynska // Doba. – 2005. – № 2. – S. 4–10.
8. Trankvilyon-Stavrovetskyi K. Zertsalo bohoslovyia / K.Trankvilyon-Stavrovetskyi. – Pochaev, 1618. – 84 ark.
9. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk. – K.: Abrys, 2002. – 743 s.

Gapchenko O. V., a candidate is pedagogical sciences, associate professor of department of philosophy and political science of the Khmelnytsk national university (Ukraine, Khmelnytskyi), gapchenkoov@ukr.net

The ideas of civil service and patriotism of the Ukrainian humanistic pedagogy second half of XVI – first half XVII centuries

The feature of the existence of patriotism in Ukraine was that here were combined into a single unit national policy and religious patriotism that is intertwined in the minds and dobriyal in poetic, literary, pedagogical creativity. The spirit of patriotism was a natural in the context of the formation of the ideal of the Russian people, and awareness of the importance of the formation of Patriotic feelings became one of the defining trends of the Ukrainian humanistic pedagogy second half of XVI – first half of XVII century. Patriotism appears to be an integral part of citizen education, Ukrainian.

Keywords: patriotism, civil service, education, personality, national consciousness, cultural and national revival.

Gapchenko E. V., kandidat pedagogicheskoy nauki, docent kafedry filosofii i politologii, Khmelnytskyi natsionalnyi universitet (Khmelnytskyi, Ukraina) gapchenkoov@ukr.net

Idey grazhdanskoy sluzheniya i patriotizma ukrainsoy humanisticheskoy pedagogiki vtoroy poloviny XVI – pervoy poloviny XVII vv.

Osobennostyu proyavleniya patriotizma v Ukraine bylo to, cho zdes' sochetalsya v edinoe tselo natsionalnyi, politicheskii i konfessionalnyi patriotizm, perepletayas' v soznanii i otrazhasya v poeticheskom, literaturnom, pedagogicheskom tvorchestve. Dukh patriotizma byl organichnym v kontekste formirovaniya ideala ukrainsoy humanisticheskoy pedagogiki vtoroy poloviny XVI – pervoy poloviny XVII veka. Patriotizm yavlyetsya sostavnoy chastyu vospitaniya grazhdanina, ukrainca.

Ключевые слова: патриотизм, гражданское служение, воспитание, личность, национальное сознание, культурно – национальное возрождение.

* * *

УДК 298.9(045.2)

Богдановський І. В.

доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії та політології, Національний університет державної податкової служби України (Україна, Ірпінь), peggy@ukr.net

НЕООРИЄНТАЛІСТСЬКІ РЕЛІГІЇ І КУЛЬТИ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Метою статті є розгляд специфіки неорієнталізму як одного з найпоширеніших різновидів нетрадиційних релігій. Зазначається, що не всі східні релігії є новими. Деякі організаційні відгалуження давніх східних релігій (індуїзму, буддизму та ін.), поширюючись в нові регіони, певний час сприймаються населенням цих регіонів як нетрадиційні. У той же час, більшість нових східних культів виникли і організаційно оформилися в середовищі містиків-богослужачів. Лідери-гуру цих культів декларують свою здатність пробуджувати в своїх послідовників надприродні можливості. Відповідно, їх адепти прагнуть досягти в цих організаціях високого ступеня духовного зростання. Відзначається, що найбільш поширеним видом організаційного оформлення цих релігійних громад є ашрами і культу і харизматичних лідерів. Оскільки переважна більшість прихильників діючих в Україні неорелігій утримуються від проявів екстремізму, не існує необхідності впровадження суворих обмежень на діяльність цих неокультів.

Ключові слова: нетрадиційна релігія, ашрам, віровчення, культ.

Процес демократизації суспільно-політичної системи, що розпочався в Україні на рубежі 80–90-х рр. ХХ ст., повною мірою захопив і сферу релігійного життя, привівши до утворення принципово нової релігійної ситуації. Після розпаду СРСР прийшло усвідомлення необхідності вільного і демократичного вирішення релігійного питання, що відкрило українцям можливість самостійно робити власний світоглядний вибір. На початку ХХІ ст. в Україні нараховується багато десятків різноманітних конфесій, деномінацій і релігійних напрямів. Така конфесійна строкатість багато в чому сформувалася за рахунок поширення нетрадиційних релігійних громад, більшість яких проникли на наші землі завдяки місіонерській активності закордонних проповідників.

У вітчизняному науковому релігієзнавстві, щодо вивчення феномену релігійного нетрадиціоналізму в останні роки можна побачити суттєвий прогрес. Значний внесок у вивчення розвитку нової і нетрадиційної релігійності в нашій країні зробили В. Гринько, В. Єленський, А. Колодний, Є. Ліхтенштейн, В. Лубський, В. Остроухов, В. Петрик, с. Сьомін, Л. Филипович та ін. вчені. Зокрема, опублікована значна за обсягом і повнотою охоплення предмету дослідження наукова робота “Нові релігії України. Кн. 8. Історія релігії в Україні” [1] та ін. навчальні і наукові праці.

Але, оскільки масштаби діяльності нетрадиційних для нашого суспільства релігій збільшуються і, відповідно, їх вплив на наше суспільство зростає, існує потреба у їх подальшому вивченні. Метою пропонованої до уваги статті є розгляд специфіки одного з найпоширеніших різновидів нетрадиційних релігій – неоорієнталізму, тобто релігійних новоутворень східного походження. У зв'язку з обмеженим обсягом статті, ми обмежимося характеристикою лише найбільш поширених в сучасну епоху неоорієнталістських релігій і культів.

Перша хвиля виникнення таких релігійних громад прокотилась азійськими країнами (Індією, Японією, Китаєм, Кореєю, В'єтнамом та ін.) ще в середині XIX ст., а друга хвиля їх утворення і поширення мала місце в першій половині–середині XX ст. (найбільше їх тоді утворилось в Японії та В'єтнамі). І нині в азійських країнах активно діють десятки мільйонів адепти неоорієнтаційних релігій. Серед них в Японії найбільш відомими є “Тенрі”, “PL–кедан”, “Секай–кюсей” та “Сейте–но іе” та ін. У В'єтнамі найбільш поширені дві неорелігії: “Каодай” та “Хоахао”. Зазначимо, що майже всі нові японські релігійні культури є різними варіаціями релігійного синкретизму на буддистській та синтоїстській основі, а догматичні положення “Каодай” і “Хоахао” є результатом синтезу буддизму, конфуціанства і даосизму з католицизмом.

На території західних країн орієнталістські неокультури почали проникати лише в 60–ті рр. XX ст. Найвідомішою в країнах Європи й США із неоорієнталістських релігійних організацій є “Міжнародне Товариство Свідомості Крішні” (МТСК, яке також відоме як “Рух Харе Крішна”, або як релігійна організація вайшнавів). На прикладі цього релігійного руху ми більш детально розглянемо віровчення і культову практику східних культів. Крішнаїти вважають свою віру органічним продовженням давньої ведичної традиції. Засновником МТСК був індійський емігрант в США Абгай Чаран Де (1896–1977 рр.), який взяв ритуальне ім'я Абгай Чаранаравінда Бхактиведанта Свами Прабгупада. На п'ятдесят восьмому році свого життя (у 1965 р.) він покинув сім'ю і власний фармацевтичний бізнес та прийняв сан'ясу (зобов'язання вести чернечий спосіб життя). Прибувши до Нью-Йорка, А. Ч. Б. С. Прабгупада заснував крішнаїстську релігійну громаду і багато зробив для її популяризації як письменник і перекладач.

Основна праця, в якій А. Ч. Б. С. Прабгупада виклав своє вчення, називається “Бгагавад–Гіта, як вона є”. За формою вона являє собою переклад “Бгагават–Гіти”, з авторськими коментарями і доповненнями. Зазначимо, що крішнаїзм, як і багато інших віросповідань, що сформувались в XX ст., прагне стати релігією об'єднання (уніфікації). Тому він включає у свій пантеон багатьох богів і пророків традиційних релігій (Вішну, Будду, Ісуса Христа та ін.), які проголошуються аватарами (тілесними проявами) єдиного абсолютного Бога – Крішні. Адепти цього руху переконані в тому, що людина являє собою істоту, яка складається з духу (атману) і матерії (пракріті). Духовне начало є основою людини; тіло ж є лише матеріальною оболонкою душі, яку та постійно змінює. Крішнаїти стверджують, що душа здатна перевтілюватися у 8 400 000 форм життя. В

матеріальних світах ці перевтілення відбуваються за законами карми і можуть тривати до нескінченності. Тварини не здатні усвідомити істинну сутність світу. Тільки прийнявши людський вигляд, душа (атман–джива) дістає можливість розірвати ланцюг перероджень, розвинувши свою початкову духовну свідомість. Для цього вона має присвятити себе відданому служінню Богові. Релігійне служіння лежить в основі бхакті–йоги (йоги любові), яка становить сенс життя, основу культової і позакультової діяльності крішнаїтів.

Ось, що засновник крішнаїзму говорив про своє розуміння смислу життя: “Шріла Прабгупада: Рух Свідомості Крішні призначений насамперед на те, щоб дати людині можливість досягти справжньої мети життя... – Боб: Вона в тому, щоб пізнати Бога? – Шріла Прабгупада: Так. Повернутися додому, до Бога – ось яка справжня мета життя... Нам усім теж є початок – Бог, але нині ми заплутались у тенетах матеріального життя. Тому наша мета – вивільнитися з цих ланцюгів і повернутися додому, до Бога... Вам, можливо, здається, що народитися в Америці – то велике щастя. Але ви будете американцем недовго. Вас обов'язково викинуть звідси. А яке буде ваше наступне життя, ви не знаєте. Тому цей світ... злиденний та тимчасовий. Така наша філософія. – Боб: Але коли знати про Бога принаймні щось, життя ж не таке мізерне? – Шріла Прабгупада: Ні! Знати щось – цього замало. Слід володіти досконалим знанням... Досконале знання викладає “Бгагавад–гіта”. Ми даємо кожній людині можливість її вивчати і так прийти до досконалого життя” [2, с. 25–26].

Значне місце в культурі крішнаїтів посідають ритуальні богослужіння в храмі, які проводяться декілька разів на день, починаючи з 4.00 й до 21.00. Особливого значення крішнаїти надають медитації і читанню мантр. Під час медитації людина цілком відчужується від цього світу і концентрується на любові до Бога. Крішнаїти вважають, що в справжніх мантрах оспівуються святі імена Бога. Виняткова роль під час медитації надається Маха–мантрі: “Харе Крішна; Харе Крішна; Крішна, Крішна; Харе, Харе; Харе Рама; Харе Рама; Рама, Рама; Харе, Харе”. Протягом дня крішнаїти повинні промовляти цю мантру 1728 разів. Медитації можуть бути як індивідуальними (джапи), так і колективними (кіртани). Колективні медитації здійснюються під час служби в храмі. Важливим принципом, на якому базується культова практика крішнаїтів, є самообмеження людини (аскеза). Зокрема, “відданим” заборонено вживати в їжу м'ясо, рибу, яйця. Їм також забороняють уживання одурманюючих та збуджуючих засобів: наркотиків, алкоголю, кави, чаю, тютюну тощо. Звернення до віроповчальної літератури МТСК доводить, що приготування їжі для вайшнавів носить ритуальний характер і слугує для задоволення Бога (прасадам). Адже у книзі А. Ч. Б. С. Прабгупади “Бгагавад–Гіта як вона є” чітко зазначається, що “будь–яке жертвопринесення, здійснюване... без роздачі прасаду (духовної їжі)... належить до гуни п'їтьми” [3, 17.13, с. 707]. Прасад (“милість Господа”) – це вегетаріанська їжа, яка отримує освячення і вважається насиченою божественною енергією Крішні.

МТСК є релігійною організацією типу деномінації. Основними осередками релігійного життя крішнаїтів є ашрами. За смисловим значенням це слово є аналогом християнського поняття “церква”, і, так само, одночасно позначає як общину віруючих, так і культову споруду. При ашрамах, як правило, створюються проповідницькі (місіонерські) центри – гурункули, де одержують систематичну релігійну освіту й виховання учні (шиш’ї). Після проходження навчання їх посвячують у вайшнави. Хоча усі ашрами з адміністративного погляду є автономними, їх діяльність чітко координується на трьох рівнях: регіональному, зональному й національному. На зональному рівні координація проходить через регіональні ради, що складаються з представників храмів регіону; на національному рівні – через раду президентів найбільших ашрамів певної країни. Світовий центр МТСК знаходиться в Індії – у місті Маяпур, яке розташоване у Західній Бенгалії. В Індії нараховується не менш як 100 тис. активних крішнаїтів, серед яких можна зустріти багатьох поважних політиків, бізнесменів і вчених. Іншим центром розвитку крішнаїзму є США, в яких нараховується понад 50 тис. адептів цієї релігії, абсолютна більшість із яких – молодь віком до 25 років. Приблизно стільки ж “відданих” мешкають в Англії, регулярно відвідуючи крішнаїстські релігійні заходи.

МТСК є найбільшою за кількістю адептів неоорієнталістською громадою і в Україні. На нашій території перші крішнаїти з’явилися ще 1981 року (після Московської олімпіади, на яку приїздив засновник цього руху). Проте, внаслідок переслідування радянською владою, крішнаїзм широкої популярності тоді не набув. Найбільша хвиля його поширення в Україні мала місце в 1990–ті рр. У 1993 році було створено Центр громад свідомості Крішни в Україні, який був зареєстрований державою лише через рік. У 1996 р. Державним комітетом України у справах релігій було зареєстровано також Духовну академію свідомості Крішни в Україні. Ця академія готує священнослужителів для громад МТСК, випускає відповідну літературу і надає загальну вайшнавську освіту. Протягом першого десятиліття XXI ст. релігійна мережа крішнаїтів стабілізувалась і зараз майже не збільшується. Станом на 2014 р. в Україні існувало 42 громади крішнаїтів, з яких зареєстровано 37 [4]. Крішнаїстські групи, діють майже в усіх обласних центрах України. Вони мають у своєму розпорядженні більше десятка культових споруд, власні навчальні заклади, 2 періодичні видання. В Україні нараховується нині понад 300 крішнаїстських священнослужителів, 120 учнів–брагмачар’ів і близько 5 тис. активних парафіян.

Окрім МТСК в Україні діють й інші орієнталістські неокульту. Проте, оскільки їхня діяльність є менш помітною, ми обмежимося лише короткою характеристикою їхнього віровчення і культу. Вчення “Трансцендентальної медитації” (скорочено ТМ) розробив індійський гуру (так в індуїзмі називають вчителів, що ведуть учнів від темряви (гу) до світла (ру)) Махаріши Махеш Йоги (1914–2008 рр.). Махаріши в 70–ті рр. XX ст. переїхав до США, де набув із своєю ТМ великої популярності (насамперед серед

представників творчої еліти). Метод медитації, який розробив Махаріши, є досить легким у порівнянні з методами медитації традиціоналістських індуїстських учителів–гуру. Рекламуючи своє учення, Махаріши основний наголос зробив на те, що ця медитація розширює свідомість, дає насолоду, забезпечує глибокий відпочинок і розслаблення, поліпшує ясність сприйняття й активізує творчий розум. Переважна більшість адептів ТМ присвячують медитації протягом доби лише два відрізки часу по двадцять хвилин кожний. Махаріши обіцяв, що покращення світової цивілізації, її порятунком від голоду, хвороб і т.п. відбудеться після того, як не менше 10% населення нашої планети приєднаються до їхньої медитативної практики. Якщо ж всі люди почнуть разом медитувати, то спочатку знизиться злочинність, а потім встановиться мир у всьому світі. Проте, на наш погляд, культові медитативні практики здатні приносити лише суб’єктивно–психологічну користь (і то лише в тому випадку, якщо їх робити правильно). Вони спроможні знімати негативні емоції, витіснити із свідомості думки про проблеми і негаразди, “відключаючи” адептів на деякий час від реальних проблем дійсності. Популярність ТМ в світі тримається на досить високому рівні. Згідно даним, які наводять офіційний сайт цієї організації (www.tm.org.ua), в середині минулого десятиліття, тільки у США у понад 400 центрах базовий курс ТМ практикували більше 1 млн. осіб, а всього в світі нараховується близько 5 млн. прихильників цього неокульту.

Сат’ї Саї Баба (справжнє ім’я – Сат’я Наран’яна Раджу) (1926–2011 рр.) створив один з найвідоміших гуруїстських неокультів. Цей гуру проповідував необхідність відродження в людині прагнення до духовності і до Бога. Практична діяльність Ш. С. С. Баби включала в себе поряд із релігійно–культовим аспектом й інші, наприклад, освітній, а також аспект соціального служіння (допомоги всім нужденним). Віровчення, яке проповідував цей гуру, в цілому відповідає індуїстським канонам школи Адвайта–веданти. В основі буття є вічний духовний абсолют (Брахман), частиною якого є індивідуальний дух (атман). Ціллю атмана є усвідомлення своєї тотожності Брахману, тоді він подолає ілюзію матеріальності буття (майї) і зможе більше не народжуватися. Послідовники Ш. С. С. Баба віряють, що той був аватаром (втіленням божества). Сам Ш. С. С. Баба проголошував себе реінкарнацією Крішни, Будди, Ісуса Христа і т. ін. Для підтвердження своєї божественності він постійно творив дива, наприклад, “матеріалізував” певні предмети. Але більшість дослідників вважають, що ці “матеріалізації” є лише майстерно виконаними фокусами. В світі послідовників цього гуру нараховується більш ніж 6 млн. (самі адепти цього гуру наводять вражаючу цифру прихильників – понад 100 млн.). Точну цифру вказати досить складно, оскільки чітких організаційних форм цей неокульт не утворив. Центром культу є ашрам Прашанті Нілаям, який розташований поблизу міста Путтапарті (Індія). Саме в цьому ашрамі прожив більшу частину свого життя Ш. С. С. Баба. Іншим великим ашрамом є Бріндаван.

Бхагван Шрі Раджніш (в останній рік свого життя він назвав себе Ошо, а його ім’я від народження –

Чандра Мохан Джейн) (1931–1990 рр.) теж наголошував на тому, що людину треба сприймати як цілісність її тіла та душі. Тільки така повнота сприйняття здатна вивести людську свідомість за звичні для неї межі, спрямувати її до Божественного, і, як наслідок цього, допомогти увійти до стану цілковитого спокою та задоволення, який здавна слугував ідеалом для різних містичних течій усіх часів і релігій. Вважав, що лише це містично ядро релігій має цінність, а все інше є зайвим. Рішуче заперечував цінність традиційних релігій, які вважав застарілими і неефективними, оскільки вони не орієнтують людину на отримання власного містичного досвіду і реалізації своєї божественної сутності. Ось, наприклад, що писав він про медитацію у своїй праці “Алмазні розсипи”: “Сутність медитації полягає в тому, щоб бути... мовчазним, щоб у вас не виникало ніякого хвилювання думок, щоб слова не ставали між вами і дійсністю... Ця самотність, ця чистота, це безмарне небо вашого буття і є медитацією. Медитація – це золотий ключик до всіх тасмниць життя... Відкиньте предмети й просто залишайтеся поглиненими чистою свідомістю, мовчанням, спокоєм... Будьте вдячні існуванню, насолоджуйтеся прекрасним життям, що оточує вас. Любіть, оскільки невідомо, чи наступить завтра... Ви були народжені ніким, ніким ви і помрете. І між цими двома хвилинами порожнечі ви залишаєтеся ніким, тільки обманюючи себе самого тим, що ви є “цим”, або, що ви є “тим”... Моя робота полягає в тому, щоб робити вас все більш і більш усвідомленими. Але коли ви стаєте такими, ви починаєте усвідомлювати все більше і більше проблем. Ці проблеми були і раніше. Я не створював всіх ваших проблем. Оскільки раніше ви були несвідомими, ви нічого не помічали... Це... як будинок, занурений у пітьму, і безліч павуків плетуть там свої мережі, і скорпіони, живуть там, і змії користуються ним, але раптово ви вносите туди світло. Світло не створює павуків або скорпіонів чи змій, але воно дає вам можливість усвідомити їхню присутність. І це добре бути свідомим, тому що тоді будинок може бути очищений; тоді ви зможете знищити змій” [5]. Раджніш рішуче заперечував цінність всіх етичних систем, які обмежують природні інстинкти людини. Варто зазначити, що життєдіяльність цього гуру супроводжували численні суспільні скандали, судові позови і т. ін. Зокрема, Раджніша примусили покинути територію США внаслідок протестів громадськості проти асоціальної поведінки його adeptів. На теперішній час в світі існують сотні автономних центрів послідовників Ошо, кількість adeptів в яких є, як правило, незначною. Проте ці adeptи активно видають і пропагують твори свого кумира.

Розгляд релігій східного походження дозволяє зробити певні висновки. Зазначимо, що більша частина нетрадиційних для західних держав та етносів орієнталістських релігій є дійсно новими і, відповідно, їх можна називати “неокультами”. Проте інші релігійні рухи є організаційними відгалуженнями давніх східних релігій (індуїзму, буддизму та ін.), які, поширюючись в нові регіони, певний час сприймаються населенням цих регіонів (зокрема, українцями) як нетрадиційні. Зокрема, розглянуті нами вище крішнаїти є саме відгалуженням багатовікової індуїстської ведичної

традиції. У той же час найбільша частина неоорієнтаційних культів виникли й організаційно оформилися в середовищі позаконфесійних містиків–богшукачів. Лідери–гуру цих східних неокультур декларують свою спроможність пробуджувати у своїх послідовників надприродні можливості. Відповідно, їх adeptи прагнуть досягти в цих організаціях високого ступеня духовного зростання. У віровченні синкретичних релігій і неокультур переосмислюються різні елементи, узяті з декількох традиційних релігійно–духовних вчень. Беруться до уваги лише ті моменти, які здаються їх засновникам істинними саме нині, а потім ці частини еkleктично з’єднуються в одне ціле, “збагачуючись” містичним досвідом нових пророків. Вступ багатьох індивідів до неорелігійних груп часто зумовлюється їх прагненням покращити своє місце в соціумі і брати більш активну участь у соціально–корисній діяльності. У цьому контексті активність adeptів неокультур можна інтерпретувати як альтернативну форму їх соціалізації. Лідери неорелігійних громад обіцяють своїм прихильникам відкрити перспективи отримання смислу життя, допомогти пізнати істину, позбавити самотності і т. ін. Багатьох індивідів в неорелігійних групах тримає можливість засвоїти ефективні методики досягнення змінених станів свідомості. Ці трансово–медитативні ефекти adeptами неокультур суб’єктивно сприймаються як отримання особистого містичного досвіду та переживання причетності до надприродного світу.

Певна частина українського соціуму насторожено сприймає неоорієнтаційні релігії. Часто нерозуміння і несприйняття з боку суспільної більшості викликає екзотичний одяг, незвична манера поведінки і спілкування adeptів цих неокультур. Деякі представники традиційних конфесій виступають із застереженнями про наростаючу небезпеку з боку “сект”, яка несе загрозу розколу українського суспільства і загострення міжрелігійних зіткнень. Проте ця “загроза з боку деструктивних культів” багато в чому є надуманою або перебільшеною. За незначним винятком більшість прихильників діючих в Україні неорелігій утримуються від проявів екстремізму. На наше переконання, не існує необхідності державного втручання в діяльність більшості східних неокультур та/або впровадження суворих обмежень на неї. Водночас, існує необхідність в моніторингу розвитку нових релігійних рухів й організацій, а також в їхньому дослідженні з боку спеціалістів–релігієзнавців.

Поширеним видом організаційного оформлення неоорієнталістських релігійних громад є ашрами та культу їхніх харизматичних лідерів, які відзначаються чітко встановленими правилами обрядової практики. Більш організаційно розвиненими є релігійні рухи, які складаються із сукупності автономних груп, що, маючи певні спільні положення віри, одночасно володіють власними сакральними орієнтирами та культовими особливостями. З первинних об’єднань цього типу зазвичай складаються регіональні системи, а вони, у свою чергу, утворюють єдину централізовану релігійну організацію.

Список використаних джерел

1. Нові релігії України / [редкол.: А. М. Колодний (голова) та ін.]. – К. : УАР. – (Серія “Історія релігії в Україні: у 10–ти т.”). –

2010. – Т.8. – 828 с.

2. Досконалі запитання. Досконалі відповіді / Бесіди А. Ч. Бгактведанти Свами Прабгупади з Бобом Кохеном, працівником Корпусу Миру в Індії. – Бгактведанта Бук Траст, 1993. – 95 с.

3. Прабгупада А. Ч. Б. С. Бгагавад–Гіта як вона є / А. Ч. Бгактведанта Свами Прабгупада. – Бгактведанта Бук Траст, 1990. – 913 с.

4. Релігійні організації в Україні [Електронний ресурс] / Дані Державного департаменту у справах національностей та релігій. Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 р. – Режим доступу до звіту: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2014/55893>.

5. Раджниш (Ошо) Бхагаван Ш. Алмазные россыпи [Электронный ресурс] / Бхагаван Шри Раджниш (Ошо). – Режим доступа к тексту: <http://www.gramotey.com/books/1269068281.htm>.

References

1. Novi religii Ukrainy / [redkol.: A. M. Kolodniy (golova) ta. in.]. – К. : UAR. – (Seriya "Istoriya religiyi v Ukraini: u 10-ty t."). – 2010. – Т.8. – 828 s.

2. Doskonaly zapytannya. Doskonaly vidpovidi / Besidy A. Ch. Bgaktivedanty Svami Prabgupady z Bobom Khokenom, pracivnykom Korpusu Myru v Indiyi. –Bgaktivedanta Buk Trast, 1993. – 95 s.

3. Prabgupada A. Ch. B. S. Bgagavad–Gita yak vona ye / A. Ch. Bgaktivedanta Svami Prabgupada. –Bgaktivedanta Buk Trast, 1990. – 913 s.

4. Religijni organizaciyi v Ukraini [Elektronnyi resurs] / Dany Derzhavnogo departamentu u spravah nacionalnostey ta religiy. Forma 1. Zvit pro merezhu cerkhov i religijnikh organizacij v Ukraini stanom na 01.01.2014 r. –Rezhim dostupu do zvituv: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2014/55893>.

5. Radzhnish (Osho) Bhagavan Sh. Almaznye rossypy [Elektronnyi resurs] / Bhagavan Shry Radzhnish (Osho). –Rezhim dostupa k tekstu: <http://www.gramotey.com/books/1269068281.htm>.

Bogdanovsky I. V., Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Department of Philosophy and Political Science, National State Tax Service University of Ukraine (Ukraine, Irpen), peggy@ukr.net

New Oriental religions and cults: traditions and contemporaneity

The article is to examine the specific new oriental religions as one of the most common varieties of alternative religiosity. It is noted that not all oriental religions are new. Some of the organizational branch of ancient Eastern religions (Hinduism, Buddhism, and others.), Spreading to new regions, while the population of these regions are perceived as the unconventional. At the same time, most of the new Eastern cults emerged and formalize among mystics, God-seekers. The leaders of these cults (gurus) declare their ability to awaken in its followers supernatural capabilities. Accordingly, their adherents seek to achieve in these organizations a high degree of spiritual growth. It is noted that the most common type of organizational design of these religious groups are cults and ashrams their charismatic leaders. Since the vast majority of supporters of Ukraine to refrain from new religions extremism, there is no need to introduce severe restrictions on the activities of these cults.

Keywords: alternative religion, Ashram, dogma, cult.

Богдановский И. В., доктор философских наук, доцент, профессор кафедры философии и политологии, Национальный университет государственной налоговой службы Украины (Украина, Ирпень), peggy@ukr.net

Неоориенталистские религии и культы: традиции и современность

Целью статьи является рассмотрение специфики неоориентализма как одного из самых распространенных разновидностей нетрадиционных религий. Отмечается, что не все восточные религии являются новыми. Некоторые организационные ответвления древних восточных религий (индуизма, буддизма и др.), распространяясь в новые регионы, некоторое время воспринимаются населением этих регионов как нетрадиционные. В то же время, большинство новых восточных культов возникли и организационно оформились в среде мистиков–богоскателей. Лидеры–гуру этих культов декларируют свою способность пробуждать у своих последователей сверхъестественные возможности. Соответственно, их адепты стремятся достичь в этих организациях высокой степени духовного роста. Отмечается, что наиболее распространенным видом организационного оформления этих религиозных общин является ашрамы и культы их харизматических лидеров. Поскольку подавляющее большинство сторонников действующих в Украине неорелигий воздерживаются от проявлений экстремизма, не существует необходимости введения строгих ограничений на деятельность этих неоекультов.

Ключевые слова: нетрадиционная религия, ашрам, вероучение, культ.

* * *

УДК 111.852:2

Усікова Л. С.

аспірантка кафедри філософії та культурології,
Чернігівський національний педагогічний
університет ім. Т. Г. Шевченка
(Україна, Чернігів), mila-811@mail.ru

ИСИХАЗМ ТА ЕСТЕТИКА ИКОНОПИСУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Стаття стосується проблем, пов'язаних з теоретичними і містичними основами православної думки і культури. В ній розкривається духовно–естетична значущість ісихазму, який багато в чому визначив конфесійні, світоглядно–культурні особливості і подальший поступ “життєдайного” Києво–Руського Православ'я, зокрема його транспозицію в мистецтво Київської Русі. Розглядається вплив ісихастської традиції на розвиток давньоруської іконописної спадщини через естетичну транспозицію ісихастських ідей в процесі становлення вітчизняної естетичної думки і художньої культури, в т.ч. іконопису. В іконописній традиції транспозиційну роль відігравали ображення сяяння як життєдайного Божественного Світа, а також колористична символіка. Композиція, колористика, майстерність виконання і суворе дотримання іконописного канону, наповнювали образи гармонією і темпоритмом синергії. Ісихастська іконографія робила красу ікони осмисленою, “умною”, дарувала радість не тільки очам, але і розуму та серцю.

Отже, з точки зору естетики іконопису, візуально–сакральний образ ікони, є не ілюзорним витвором зображуваного, а чуттєвим символом, за допомогою якого можемо релігійно–духовно піднятися до осягнення безтілесного – Божественного як Духовного. Через це ікона відіграє роль містичного та образно–естетичного посередника між світом земним і небесним, людським і Божим, профаним і сакральним.

Ключові слова: історія української естетичної думки, естетика іконопису, ісихазм, “умна” молитва, естетична транспозиція, мистецтво Київської Русі.

Іконопис у Київській Русі вважався найвищим мистецтвом, а іконописці, відповідно, користувалися великою повагою серед киеворусичів. У теперішній час національного становлення, державотворення і духовного відродження іконописний спадок Київської Русі важливо досліджувати для утвердження етнокультурних ідей, традицій місцевого іконописання в контексті розвитку культурологічної регіоніки. Тому звернення до естетичного аналізу іконопису знову стає актуальним, бо іконопис – це та особлива сфера релігійно–духовної і, водночас, художньо–творчої діяльності людей, яка є символом єдності небесного і земного, сакрального і естетичного, релігійного і художнього, спільно християнського та етнокультурного.

Тобто, актуальність заявленої теми пов'язана з відродженням етно–національних духовних, морально–естетичних, художніх цінностей православної культури українського народу. У зв'язку з цим важливо згадати, що носієм релігійно–світоглядної основи східної християнської Церкви є монашество, яке в Київській Русі було започатковане Антонієм Печерським та Афонською традицією, впливу якої на Русь–Україну вивчається 1000 років. Основа Афонського уставу базувалася на феномені “ісихії”, коли чернець свідомо проводив своє життя у мовчанні, спокої, тиші, усамітненні і безперервній молитві. Такі фактори релігійної духовності й буттєвої повсякденності сприяли виробленню ісихастської життєстійкості, закарбовуючись не тільки у житті і молитвах, а й в естетичних ідеалах монастирської культури, зокрема в іконописанні та “храмовому синтезі мистецтв” (О. П. Флоренський) взагалі.

З кінця XIX ст. вивчення православного іконописання виходить на академічний рівень. З'являються фундаментальні роботи університетських професорів, серед яких чільне місце посідає дослідження А. П. Кіріпнікова (“Святий Георгій і